

LES ELECCIONS PREAUTONÒMIQUES A LES ILLES BALEARS DE 1979

1979 PREAUTONOMOUS ELECTIONS IN THE BALEARIC ISLANDS

Martín Rotger Lebrón
Universitat de les Illes Balears

Resum: En aquest article es contextualitzen i s'analitzen els resultats de les eleccions als consells insulars de les Illes Balears de 1979. Indirectament, també es van elegir els membres del Consell General Interinsular, òrgan de la preautonomia balear, fet pel qual aquestes eleccions són denominades preautonòmiques. Aquestes eleccions van estar marcades per la passivitat de l'electorat i l'avanç del vot nacionalista, elements que no es poden desvincular del canvi d'arena electoral ni de la coincidència amb les primeres eleccions municipals de l'actual període democràtic. Igualment, s'aprecien importants divergències entre illes que cal tenir en compte.

Paraules clau: Eleccions, consells insulars, preautonomia, partits polítics, Illes Balears.

Abstract: This article contextualizes and analyzes the results of the 1979 Balearic Island Councils elections. Indirectly, the members of the Inter-insular General Council, the Balearic preautonomous body, were also elected, so these elections are called preautonomous. These elections were distinguished by the electorate passivity and the nationalist vote advance, elements that cannot be detached from the change of the electoral arena or from the coincidence with the first local election of the current democratic period. Likewise, important divergences between islands are detected that should be keep in mind.

Keywords: Elections, Island Councils, preautonomy, political parties, Balearic Islands.

Introducció

El 3 d'abril de 1979 van tenir lloc a les Illes Balears, juntament amb les primeres eleccions municipals de l'actual període democràtic, eleccions als consells insulars de Mallorca, de Menorca i d'Eivissa-Formentera. Al seu torn, els resultats determinaren la composició del Consell General Interinsular (CGI), òrgan de la preautonomia balear, fet pel qual aquestes eleccions són denominades preautonòmiques.

La seva importància no és poca. Aquestes eleccions permeteren la posada en funcionament dels consells insulars, la qual cosa suposava la recuperació d'institucions pròpies per primera vegada des dels Decrets de Nova Planta. En aquest sentit, no va ser casual l'ús dels termes «consell» i «general», que, simbòlicament, connecten amb el Gran i General Consell com a antecedent històric. També van permetre l'establiment de l'illa en lloc de l'arxipèlag com a marc polític de referència, en línia amb la realitat pluriinsular balear així com amb el principi de subsidiarietat acordat al Pacte Autonòmic de 1977. A més, les Balears foren una de les poques comunitats on la composició de l'òrgan preautonòmic, responsable de l'elaboració de l'Estatut d'autonomia, es va decidir a través de les urnes en una arena electoral pròpia en què es podien confrontar els diferents projectes específics d'autogovern.

Tot i això, aquests comicis passaren totalment desapercebuts per a la societat del moment, que va prestar més atenció a la renovació dels ajuntaments. Aquesta actitud s'ha mantingut entre els investigadors, ja que les referències a les eleccions insulars de 1979 són escasses i solen consistir en relacions de resultats o assenyalen algun fenomen concret en el context d'una anàlisi més àmplia. Destaca el capítol dedicat a aquestes eleccions de Gonzalo Adán i Miquel Payeras en la seva obra sobre les eleccions a Balears,¹ tot i que

també cal citar les aportacions d'Antoni Marimon² i Josep Lluís Hernández.³

En paral·lel, de les eleccions preautonòmiques s'ha destacat que el PSM, única opció nacionalista, va triplicar el nombre de vots obtinguts a Mallorca respecte a les eleccions generals de l'1 de març, només 33 dies abans, mentre que a Menorca va arribar a ser la segona força política per davant del PSOE.⁴ A més, no s'ha d'oblidar l'èxit de la candidatura independent vinculada a Alianza Popular (AP) a les Pitiüses, el lleuger creixement de l'esquerra comunista, així com el retrocés del bipartidisme. En conjunt, tot indica que aquestes eleccions van posar de manifest, per primera vegada, l'existència d'un vot dual, és a dir, votar diferent en funció de la convocatòria. Malgrat els canvis sociològics i la recomposició de l'espai polític, es tracta d'un fenomen que encara avui es dona. Ara bé, quines són les seves causes? D'entrada, les raons més evidents serien el canvi d'escenari i la subordinació a les eleccions municipals.

El nostre objectiu és analitzar el desenvolupament de les eleccions preautonòmiques de 1979 en el marc del procés autonòmic i estudiar les característiques del vot per partits i territoris, ja que entenem que des d'una perspectiva històrica el més rellevant no són els resultats sinó les implicacions socials, econòmiques, culturals o ideològiques que se'n poden desprendre. Igualment, tot i tractar-se d'un estudi a escala balear, cal tenir present que en realitat van ser tres eleccions diferents a cada un dels consells insulars.

El camí a la preautonomia

El 1975, durant el procés de reforma de l'administració local franquista, els procuradors

¹ Gonzalo Adán Micó – Miquel Payeras Femenías, *El complejo comportamiento del voto en Baleares. Volumen 2: Partidos, prensa y campañas. Las elecciones autonómicas (1983-2011)*. Palma: Leonard Muntaner, Editor, 2015.

² Antoni Marimon Riutort, «Les eleccions a Mallorca (1977-1996)», Antoni Marimon Riutort – Camil·la Blanes Sureda (coord.), *Història de Mallorca, 1975-1998*, vol. III. Palma: Editorial Moll, 1998, p. 78-80.

³ Josep Lluís Hernández Sánchez, «Les eleccions preautonòmiques (1979)», *La Transició a les illes Balears. Simposi 25 Anys*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 1998, p. 299-301.

⁴ Antoni Marimon Riutort, *Entre la realitat i la utopia. Història del PSM*. Palma: Documenta Balear, 1998, p. 49.

balears van sol·licitar la concessió d'un règim econòmic especial per a les Illes. Aquest fet responia, per una banda, al desig de les autoritats locals d'eines per contrarestar els efectes de la crisi de 1973 i, per altra banda, al revifament de la qüestió regional arran de l'elecció com a procurador de Josep Melià, reconegut pel seu pensament mallorquinista plasmat a l'assaig *Els Mallorquins* (1967).⁵ El Govern es va mostrar favorable a les demandes, però al final la nova llei només va incloure uns capítols insulars que tampoc arribaren a existir.

Simultàniament, des de finals dels seixanta van aparèixer tot un conjunt d'entitats i grups polítics que es consideraven regionalistes, nacionalistes o autonomistes, la majoria dels quals eren catalanistes i d'esquerres.⁶ El 1977, es va presentar al monestir de Cura un avantprojecte d'Estatut que preveia una àmplia autonomia per a cadascuna de les illes. El text comptava amb el suport d'algunes d'aquestes organitzacions i d'intel·lectuals com Josep Maria Llompart, però no va tenir molt d'èxit.⁷ No obstant això, iniciatives com aquestes van contribuir al desenvolupament d'una voluntat autonomista entre els sectors aperturistes del règim franquista, amb l'objectiu d'evitar que l'esquerra nacionalista monopolitzés la defensa de la descentralització de l'Estat. En la mateixa línia, l'esquerra d'àmbit estatal també va assumir la lluita per l'autonomia, però substituïnt els Països Catalans per Espanya.⁸

En aquest context, semblava lògic el consens existent envers l'autonomia. El 4 de juny de 1977, pocs dies abans de les primeres eleccions a Corts, tots els partits, llevat d'Alianza Popular

(AP) i els Círculos José Antonio, van signar un Pacte Autonòmic.⁹ Les eleccions, amb una alta participació a Balears, donaren com a resultat una extraordinària victòria d'Unió de Centre Democràtic (UCD), que aconseguí quatre diputats, mentre que el Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE), a gran distància, fou segona força amb dos escons.¹⁰ Aquesta dinàmica bipartidista es va trencar a la circumscripció del Senat d'Eivissa i Formentera, on l'empresari Abel Matutes (AP), que havia signat el Pacte Autonòmic a títol individual, va resultar elegit.

Els diputats i senadors electes a les Illes Balears es van agrupar en una Assemblée de Parlamentaris, un organisme que es considerava l'únic interlocutor democràtic vàlid davant el Govern d'Espanya i que tenia com a objectiu aconseguir un règim preautonòmic. Va elaborar un text per negociar amb Madrid que, després d'algunes modificacions, va ser aprovat el juny de 1978.¹¹ El 24 de juliol va tenir lloc la sessió constitutiva del primer Consell General Interinsular, que fins a les eleccions preautonòmiques estaria format provisionalment pels membres de l'Assemblée de Parlamentaris més quatre consellers no electes, de manera que la composició va quedar així: UCD, 10; PSOE, 4; AP, 1. El senador centrista i president de l'Assemblée, Jeroni Albertí, es va convertir en el president del CGI. Els consells insulars no es formarien fins després de les eleccions locals.

En aquest sentit, cal fer referència al particular sistema electoral que es va aplicar a les eleccions preautonòmiques. La Llei d'eleccions locals de 1978 va determinar que la meitat dels consellers sortien d'una circumscripció insular i la resta

⁵ Gonzalo Adán Micó – Miquel Payeras Femenías, *El complejo comportamiento...*, op. cit., p. 13.

⁶ Antoni Serra Bauçà, *Gràcies no volem flors: cròniques de la clandestinitat a Mallorca*. Barcelona: La Magrana, 1981; David Ginard Féron, *L'oposició antifranquista i els comunistes mallorquins: 1939-1977*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1998.

⁷ Miquel Payeras Femenías, *Les utopies esvaïdes. Crònica política de la Transició democràtica a les Illes Balears, 1974-1978*. Palma: Edicions Cort, 1999, p. 342-347.

⁸ Gonzalo Adán Micó – Miquel Payeras Femenías, *El complejo comportamiento...*, op. cit., p. 14-15.

⁹ Miquel Payeras Femenías, *Les utopies esvaïdes...*, op. cit., p. 353.

¹⁰ Juan Pedro Bover Sánchez, «La creación de UCD en Baleares: los inicios del partido de la Transición y del proceso autonómico», *Pensar con la historia desde el siglo XXI: actas del XII Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea* (17-19 de setembre de 2014). Madrid: Ediciones UAM, 2015, p. 4941-4942. <<https://libros.uam.es/?pres-s=uam&page=catalog&op=view&path%5B%5D=10&path%5B%5D=10&path%5B%5D=375-1>> (Consulta: 11 d'abril de 2020).

¹¹ Antoni Nadal Soler, *La preautonomia balear, 1975-1983*. Palma: Documenta Balear, p. 17.

es repartirien de forma paritària entre els partits judicials de l'illa. Cada papereta havia d'incloure la llista insular i les llistes per als districtes judicials, de manera que no era un doble vot sinó un sol vot que servia per a dues demarcacions alhora.¹² Això només es va aplicar a Mallorca, perquè tant a Menorca com a les Pitiüses hi havia un únic partit judicial. D'aquesta manera, es triaren 12 consellers a Menorca i a Eivissa-Formentera en circumscripció única insular mentre que a Mallorca, on el Consell tenia 24 membres, 12 es triaven per a tota l'illa, 4 per a Palma, 4 per a Inca i 4 per a Manacor. El president de cada consell seria el candidat de la llista més votada.¹³

De manera simultània, la meitat dels representats electes a cada circumscripció formarien el Consell General Interinsular: 6 per cada illa i 2 per cada partit judicial de Mallorca, fins a 24, elegits per majoria. La presidència, en aquest cas, recauria en el candidat que aconseguís més vots favorables. L'esquerra va rebutjar aquest sistema,¹⁴ perquè UCD podia aconseguir tots els consellers si es repetien els resultats de les eleccions generals i perquè el decret regulador va establir que les competències de la Diputació passarien al Consell General i no als consells insulars.

Els partits davant les eleccions

Unió de Centre Democràtic (UCD) era el partit de govern i una força política hegemònica a les Illes Balears, tal com s'havia posat de manifest en les dues eleccions generals celebrades. Aquesta circumstància responia a diversos factors, com el baix nivell de politització de la societat, una alta aprovació del govern, el control de l'administració o el suport de bona part dels poders econòmics i mediàtics de l'arxipèlag. A més, després del

fracàs de la Unió Autonomista el 1977 la majoria de militants, inclòs Josep Melià, s'integraren a UCD. Això va contribuir a fer que la secció balear presentés més sensibilitat regional que les agrupacions centristes d'altres territoris, així com que en aquestes eleccions no hi hagués cap candidatura regionalista o nacionalista de centredreta.¹⁵

Aquesta conjuntura havia permès a UCD controlar la preautonomia i dirigir el procés autonòmic. Així, es presentaren a les eleccions del 3 d'abril amb la seva acció de govern com a aval i evitant la confrontació política. Precisament, presentaren a Jeroni Albertí com a candidat al Consell de Mallorca, que va protagonitzar una campanya molt personalista. El candidat al Consell de Menorca va ser l'empresari Francesc Tutzó i a les Pitiüses va encapçalar la llista l'exbatlle d'Eivissa, Enrique Ramon Fajarnés.¹⁶

Entre les propostes d'UCD destacaven l'elaboració d'un estatut consensuat i ampli, la defensa de la cultura i la llengua, i el desenvolupament econòmic. A Menorca i Eivissa els candidats insistiren que el Consell Insular seria el nou govern autònom de l'illa. En general, els compromisos centristes eren poc precisos, fet que va provocar un dels episodis més destacats de la campanya preautonòmica, quan durant un acte electoral Albertí va assegurar que el Consell General Interinsular esdevindria «el veritable govern de les Illes» i que els consells insulars funcionarien com a òrgans d'administració local.¹⁷ Aquesta afirmació fou criticada per la resta de partits, especialment pel PSOE.¹⁸ Per altra banda, la idea dels consells com a entitats locals desmuntava el principal argument de campanya del partit fora de Mallorca. Al final, Albertí va

¹² *Diario de Mallorca* (18 de gener de 1979), p. 13.

¹³ Real Decreto 119/1979, de 26 de enero, por el que se regulan las elecciones de los Consejos Insulares del archipiélago balear, *Butlletí Oficial de l'Estat* 24 (27 de gener de 1979), p. 2098-2099.

¹⁴ *Última Hora* (1 de febrer de 1979), p. 7.

¹⁵ Joan Pau Jordà-Sánchez, «Payeses, tenderos y párrocos. El centro-derecha mallorquinista (1899-1983)», *Pasado y Memoria. Revista de Historia Contemporánea* 16 (2017), p. 197. <https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/69654/1/Pasado-y-Memoria_16_08.pdf> (Consulta: 11 d'abril de 2020).

¹⁶ *Diario de Mallorca* (11 de març de 1979), p. 15.

¹⁷ *Diario de Mallorca* (17 de març de 1979), p. 15.

¹⁸ *Última Hora* (22 de març de 1979), p. 7.

matisar les seves declaracions, però es va posar de manifest que, ja no la ciutadania, sinó els dirigents polítics, desconeixien les institucions que s'havien de votar en pocs dies.

La Federació Socialista Balear afrontava aquestes eleccions com a segon gran partit i primer, amb diferència, de l'oposició i de l'esquerra. Un avanç important per a un partit que cinc anys enrere pràcticament no existia a les Illes.¹⁹ A Mallorca, el candidat socialista al Consell va ser Josep Moll i Marquès, fill del filòleg Francesc de Borja Moll i representant del sector més autonomista del partit. Joan Francesc Triay va encapçalar la llista al Consell de Menorca i al Consell d'Eivissa-Formentera l'aspirant va ser Jaume Ribas Prats, antic dirigent del Partit Socialista Popular a Eivissa.

La campanya socialista va estar marcada pels atacs a UCD. El PSOE es va mostrar crític amb l'ambigüitat centrista i el fet que totes les competències passessin pel CGI, especialment davant la possibilitat que UCD copés aquesta institució i pogués marginar la resta de formacions de la gestió preautonòmica i de l'elaboració de l'Estatut. El programa electoral proposava una autonomia amb les màximes competències per la via ràpida de l'article 151 de la Constitució i que els consells insulars assumissin el nombre més gran de funcions possible.²⁰ En paral·lel, proposaven una política basada en el foment dels serveis públics, el suport a la classe treballadora i la lluita contra la corrupció.

Després de les eleccions de 1977, el Partit Socialista de les Illes va rebutjar integrar-se al PSOE i va adoptar el nom de Partit Socialista de Mallorca (PSM).²¹ Al mateix temps, ingressaren a la formació tota una sèrie de persones vinculades al món de la cultura, sobretot a l'Obra Cultural Balear (OCB), i procedents dels pobles. Això

va tenir dues conseqüències: la primera, que la qüestió nacional i la defensa de la llengua catalana adquiriren més pes dins els objectius del partit, i la segona, que Palma va deixar de ser la principal àrea d'implantació del PSM en favor de la Part Forana.²² En paral·lel, a Menorca el Moviment Socialista i el Moviment Federalista es fusionaren i donaren lloc al Partit Socialista de Menorca (PSM),²³ que tot i la coincidència ideològica i de sigles amb el partit mallorquí és una formació independent. Les eleccions a Corts de 1979 van ser la primera prova electoral del nacionalisme d'esquerres en solitari: una coalició del dos PSM sota la denominació Socialistes de Mallorca i Menorca va aconseguir el 3,14% dels vots: 3,09% a Mallorca, 8,16% a Menorca i 0,4% a Eivissa i Formentera.²⁴

Pel que fa a les eleccions del 3 d'abril, cal destacar que el Partit Socialista de Mallorca va obtenir el suport d'organitzacions i entitats molt diverses.²⁵ Així, van demanar el vot pel PSM associacions veïnals, grups culturals, sindicats, organitzacions professionals, entitats cíviques, sectors progressistes de l'Església o algunes formacions polítiques com el Partit del Treball, l'Organització Revolucionària dels Treballadors i el Partit Carlí, a més de les candidatures independents d'unitat progressista –generalment impulsades pel mateix PSM– que es formaren a la majoria de municipis. De tots els suports cal destacar-ne un, el d'Unió de Pagesos de Mallorca (UPM), una organització sorgida el 1977 per defensar els interessos dels agricultors i ramaders mallorquins. Ideològicament, molts dels seus membres eren de centredreta, però favorables a l'autogovern i la defensa de la llengua i cultura pròpies.

¹⁹ Antoni Marimon Riutort – Sebastià Serra Busquets (dirs.), *Diccionari de partits polítics de les Illes Balears (1900-2008)*. Palma: Leonard Muntaner, Editor, 2012, p. 294-295.

²⁰ *Diario de Mallorca* (1 d'abril de 1979), p. 9.

²¹ Antoni Marimon Riutort – Sebastià Serra Busquets (dirs.), *Diccionari de partits...*, p. 256-258.

²² Antoni Marimon Riutort, *Entre la realitat...*, *op. cit.*, p. 38-39.

²³ Antoni Marimon Riutort – Sebastià Serra Busquets (dirs.), *Diccionari de partits...*, *op. cit.*, p. 275.

²⁴ *Ibid.*, p. 154.

²⁵ Antoni Marimon Riutort, *Entre la realitat...*, *op. cit.*, p. 49-50.

El Partit Socialista de Mallorca es va presentar amb una llista encapçalada pel músic i activista Biel Majoral. El seu programa incloïa l'aprovació d'un Estatut que reconegués Balears com una comunitat especial i amb el màxim nivell de competències possible, l'oficialitat del català i la seva presència a l'educació, l'augment de la despesa pública per millorar els serveis públics, reforçar el poder dels ajuntaments o una reforma agrària.²⁶ Quant a la campanya, va destacar per l'originalitat, el caràcter festiu i la participació popular.²⁷ El lema electoral va ser «Per al Consell de Mallorca, vota el partit de Mallorca», un missatge que destacava el canvi d'escenari electoral i la idoneïtat d'una opció autòctona, però que, alhora, incentivava el vot dual.

El candidat del Partit Socialista de Menorca va ser l'historiador Andreu Murillo, que ja havia encapçalat la llista de l'esquerra nacionalista a les eleccions generals. A Menorca, el PSM va afrontar aquestes eleccions en un context molt semblant al de Mallorca,²⁸ si bé els nacionalistes menorquins partien d'uns resultats electorals millors que el seu homòleg mallorquí.

El Partit Comunista fou la principal força d'oposició al franquisme i havia desenvolupat una intensa mobilització durant la Transició però, en línia amb el que va succeir al conjunt de l'Estat, aquesta trajectòria no es va traduir en suport electoral, ja que a les dues eleccions celebrades va quedar per sota del 5% dels vots i cap diputat.²⁹ El 1978, el PCE va adoptar la denominació de Partit Comunista de les Illes Balears (PCIB) i va elegir com a secretari general a Josep Valero, que va ser el candidat a les eleccions al Consell.

Els comunistes van prestar més atenció a les eleccions municipals que a les preautonòmiques. Així i tot, per al PCIB aquestes eleccions marcaven

«l'inici d'un període constituent» i es mostraren partidaris d'una autonomia àmplia així com de la introducció del català a l'escola com a matèria optativa.³⁰ Durant el debat sobre la natura i les característiques de les institucions insulars, els comunistes també qüestionaren la indefinició d'UCD i demanaren un acord perquè l'elecció del CGI fos proporcional als resultats electorals. En un article publicat en premsa, Josep Valero va afirmar que l'actitud centrista responia a l'adopció d'una política més centralista després dels comicis mentre que sobre la preautonomia pensava que havia faltat informació i pedagogia.³¹

A Menorca, la llista comunista va estar encapçalada per l'escriptor Joan Francesc López Casanovas mentre que al Consell d'Eivissa-Formentera la candidata va ser l'advocada Margalida Lliteras, l'única dona que va liderar una candidatura en aquestes eleccions.³² L'objectiu dels comunistes eivissencs era evitar una majoria de dretes al Consell Insular, ja que consideraven Abel Matutes un representant del franquisme.³³

Alianza Popular es va presentar a les eleccions de 1979 sota la marca Coalición Democrática (CD). Formalment es tractava d'una coalició de partits conservadors, però AP era l'únic amb estructura a les Balears. Durant la Transició, va representar una alternativa conservadora a UCD, però l'hegemonia d'aquesta formació a les Illes feia que fos minoritària, sobretot a Mallorca. Contràriament, a les Pitiüses va aconseguir els millors resultats de tot l'Estat gràcies a la influència d'Abel Matutes, membre d'una família vinculada estretament al poder econòmic i polític eivissenc des de començaments del segle XX.³⁴

²⁶ «Documentació electoral 1979», Arxiu del Regne de Mallorca (ARM), fons PSM, caixa 38, s. f.

²⁷ *Diario de Mallorca* (30 de març 1979), p. 15.

²⁸ Andreu Murillo Tudurí, «Primera anàlisi dels resultats electorals pel Consell de Menorca», *Mallorca Socialista* 12 (abril de 1979), p. 3.

²⁹ David Ginard Féron, *L'oposició antifranquista...*, op. cit., p. 302-309.

³⁰ *Diario de Mallorca* (1 d'abril de 1979), p. 9.

³¹ *Diario de Mallorca* (20 de març de 1979), p. 11.

³² La presència femenina a les llistes electorals, especialment en llocs de sortida, va ser molt escassa. A Mallorca hi havia 155 homes i 22 dones, de les quals només 4 es trobaven entre els 6 primers llocs. Cap d'elles va sortir elegida consellera.

³³ *Última Hora* (31 de març de 1979), p. 21.

³⁴ Joan Cerdà Subirats, «La Transició a les Pitiüses: un llarg i inacabat camí», *La Transició a les Illes Balears. Simposi 25 Anys*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1998, p. 117-120.

Va estar a punt de no presentar-se a les eleccions preautonòmiques, perquè després dels mals resultats de les generals, la nova estratègia estatal implicava retirar candidatures locals. Finalment sí que s'hi va presentar, però va donar poca importància a les eleccions al Consell, ja que la seva prioritat era entrar a l'Ajuntament de Palma. El seu discurs diferia bastant de la resta de partits, ja que es va mostrar reticent a una autonomia balear i, en el seu lloc, apostava per reforçar l'autonomia municipal i descentralitzar Palma en favor d'Inca i Manacor. Respecte a la llengua, acceptava el reconeixement oficial però s'oposava a la seva presència a l'educació.³⁵ En aquesta línia, entenia els consells com una mancomunitat de municipis i, per això, la seva propaganda destacava la localitat dels candidats com un valor afegit, encara que aquesta estratègia també era seguida per UCD. És probable que la formació conservadora no destacés cap candidat perquè estava immersa en una crisi interna i va experimentar una allau de dimissions durant la campanya, fins al punt que el candidat va acabar sent Rafael Maura Villalonga, cinquè de la llista.³⁶ A Menorca la situació del partit era un poc més favorable, tot i que també hi va haver dificultats per confeccionar les llistes. El candidat al Consell va ser Manuel Yebra Benavente.

Al Consell d'Eivissa-Formentera es va presentar com Independientes al Consejo de Ibiza y Formentera (ICIF),³⁷ amb Cosme Vidal Juan de candidat. Hi ha cinc raons que expliquen l'ús d'aquestes sigles. En primer lloc, que l'èxit del partit de Manuel Fraga a les Pitiüses no responia a una especial valoració de l'electorat de la marca AP o CD, sinó que era conseqüència de les xarxes clientelars de Matutes. Bon exemple d'això són els resultats de les generals de 1977 i 1979, ja que mentre Abel Matutes va guanyar l'escó del Senat per AP amb el 38,30% i el 42,81% dels sufragis respectivament, en la votació per al Congrés va

guanyar UCD mentre que AP va obtenir un poc més de la meitat de suports (21,73% i 25,49%).³⁸ En segon lloc, el canvi d'escenari electoral a un context local, on la valoració personal dels candidats era més determinant. En tercer lloc, la generalització en aquestes eleccions, al marge de les ideologies, d'una visió negativa dels partits, basada en la idea que el candidat d'un partit ha de retre comptes a la seva organització mentre que un candidat independent només ha de respondre davant els votants. En quart lloc, avançar-se a una possible retirada de candidatures de Coalició Democràtica des de Madrid o Palma. En cinquè lloc, l'etiqueta d'independent permetia sortir de la línia oficial de partit i oferir un discurs propi. En aquest sentit, ICIF defensava un consell insular autònom i amb el màxim nivell competencial possible com a alternativa a un hipotètic centralisme mallorquí.

Adicionalment, també van presentar candidatures els Círculos José Antonio (CJA) i la coalició entre el Moviment Comunista de les Illes (MCI) i l'Organització d'Esquerra Comunista (MCI-OEC) al Consell de Mallorca; el Partit del Treball a Menorca –i, inicialment, també a Mallorca–³⁹ i el Partit Liberal al Consell d'Eivissa-Formentera.

Consell de Mallorca

Les primeres eleccions al Consell de Mallorca estigueren marcades per la baixa participació: 56,3%.⁴⁰ Va suposar una caiguda de deu punts

³⁸ «Eleccions al Senat», Institut Balear d'Estadística. <<https://ibestat.caib.es/>> (Consulta: 11 d'abril de 2020).

³⁹ El PTI va presentar una candidatura al Consell de Mallorca en coalició amb el Partit Comunista Obrer Espanyol (PCOE), però pocs dies abans de la votació es va retirar per donar suport al PSM. El PCOE va demanar el vot per al PSOE.

Els resultats electorals i els percentatges de participació en les eleccions preautonòmiques per illes i per municipis s'han extret de: *Resultats electorals 1976-1989*. Palma: Institut Balear d'Estadística, 1990, p. 212-213. Per als resultats electorals i els percentatges de participació en les eleccions a Corts i les municipals s'ha consultat l'arxiu digital del Ministeri de l'Interior (<www.infoelectoral.mir.es>), excepte per a les dades a escala d'illa, que provenen de l'Institut Balear d'Estadística (<www.ibestat.caib.es>).

³⁵ *Diario de Mallorca* (1 d'abril de 1979), p. 9.

³⁶ *Última Hora* (23 de març de 1979), p. 8.

³⁷ Antoni Marimon Riutort – Sebastià Serra Busquets (dirs.), *Diccionari de partits...*, op. cit., p. 127.

respecte a l'1 de març (66,9%), quan ja s'havia produït un augment de l'abstenció. A més, cal destacar que a la major de les Balears, a diferència de les altres illes, va votar menys gent a les preautonòmiques que a les municipals (62%) malgrat celebrar-se simultàniament.

Unió de Centre Democràtic va ser la candidatura més votada, amb el 48% dels sufragis i 14 consellers. Aquest triomf era conseqüència directa de la seva posició com a força hegemònica insular, específicament de la capacitat per articular candidatures en tots els municipis i la seva implantació territorial. Va guanyar a 46 municipis i a 20 amb percentatges superiors al 60%, encara que globalment va perdre 2 punts respecte a l'1 de març. UCD va aconseguir els seus millors resultats als pobles de la Serra, al Pla –sobretot als municipis que pertanyien el partit de Manacor– i a la comarca de Migjorn. En general, es tractava de poblacions petites, agràries o de tradició conservadora. En contraposició, va obtenir pitjors resultats, malgrat que mai inferiors al 30%, allà on altres partits, principalment d'esquerres, eren més forts.

El PSOE va ser la segona força més votada (26,70% dels vots i 7 consellers) i també va retrocedir respecte a les generals, en les quals va aconseguir un 30,34%. La distribució territorial dels suports reflecteix que el vot socialista era, en aquells moments, un vot de classe que es concentrava en tres tipologies de zones. La primera era Palma i, més concretament, els barris obrers de la perifèria aixecats des dels anys seixanta per albergar la població arribada de la Península per treballar en la construcció, l'hoteleria o el turisme. Era el cas de Son Roca (57,30%), es Rafal Nou (56,98%), Son Cladera (56,80%), Son Gotleu (50,33%) o s'Arenal (47,02%).⁴¹ La segona zona estava formada per municipis turístics de costa, especialment aquells amb una bona organització sindical, entre els quals destaquen Andratx (33,27%), Calvià (31,64%) i Capdepera (27,65%).

⁴¹ Els resultats electorals per barris de Palma que se citen procedeixen de: Xavier Cassanyes García, «Eleccions al Consell i a l'Ajuntament de Mallorca – representació per barris», *Mallorca Socialista* 12 (abril de 1979), p. 4.

La tercera zona inclou aquelles localitats de tradició industrial i que comptaven amb una forta implantació socialista abans de la Guerra Civil, com Alaró (50,60%), Binissalem (36,76%), Lloseta (27,34%), Esporles (30,59%) i Lluçmajor (37,42%). En contraposició, el vot socialista va ser minoritari a les zones rurals, amb l'excepció de Montuïri i Maria de la Salut.

El Partit Socialista de Mallorca va obtenir un 11,56% i 2 consellers. Es tractava d'un gran resultat i un avanç destacat del vot nacionalista, ja que pràcticament es quadruplicaven els vots obtinguts cinc setmanes enrere. El PSM va guanyar a Algaida, Selva i Campanet, mentre que va aconseguir nivells de suport alts a Artà (33,48%), Campos (28,02%), Consell (26,91%), Lloret de Vistalegre (31,33%), Manacor (26,07%), Mancor de la Vall (43,79%), Montuïri (29,73%), Puigpunyent (25,83%), Sant Llorenç (27,74%), Sencelles (25,08%) i Sineu (40%). En aquests municipis, llevat de Sencelles, hi va haver candidatures pròximes al PSM que van tenir un bon resultat i que, moltes vegades, representaven l'única alternativa progressista. La primacia de les eleccions municipals sobre les preautonòmiques va fer que molts d'electors votessin al Consell el mateix que a l'Ajuntament. A més, tampoc es poden desvincular els resultats del suport d'entitats i associacions ni del fet que el PSM fos l'única candidatura mallorquinista, que va motivar l'atracció de vot procedent d'UCD a les zones rurals i a les ciutats d'Inca i Manacor. A Palma (7,89%) el partit també va créixer, encara que no tant com a la Part Forana. Per barris, destaquen aquells amb un moviment veïnal actiu com Sant Jordi (27,52%), s'Aranjassa (17,75%), es Viver (14,74%) i sa Indioteria (11,59%).

El PCIB va aconseguir el 6,89% dels vots, la qual cosa suposava un augment de 2 punts, i va entrar al Consell amb un escó. La composició sociològica del vot comunista a Mallorca era similar a la del PSOE, amb un pes important dels treballadors peninsulars de Palma i els nuclis turístics. A la capital va obtenir un 8,18% amb gran suport a barris com Son Gotleu (17,36%), Son Roca (17,05%), Son Oliva (16,69%), Verge de Lluc (14,86%), sa Vileta (14,40%) o es Coll d'en Rabassa (14,30%). A la Part Forana, destaquen els

resultats de Pollença (17,53%), Alcúdia (15,13%), Capdepera (15,97%) i Esporles (14,40%), que eren municipis amb una organització activa del moviment sindical, normalment a través de Comissions Obreres.⁴²

Coalició Democràtica va quedar en cinquena posició amb el 5,26% dels vots, 2 punts menys que a les generals, i cap conseller. Aquest fracàs va tenir quatre causes: la caiguda de la participació, el sistema electoral, la imatge d'inestabilitat mostrada durant la campanya i l'escassa presència a les eleccions municipals. Els resultats de CD van ser inferiors al 5% a la majoria de municipis, però va aconseguir millors quotes de suport allà on va presentar llistes municipals, que normalment anaven encapçalades per batlles o regidors que havien exercit durant el franquisme. Va ser el cas d'Alcúdia (22,14%), Campanet (27,39%), Costitx (27,01%), Muro (21,41%) i sa Pobla (31,90%). Cal afegir que tots pertanyien al partit d'Inca i, excepte Costitx, limitaven amb sa Pobla, el batlle de la qual liderava la llista pel districte d'Inca. Igualment, també van destacar els percentatges de Manacor (16,47%) i Felanitx (10,65%).

Consell de Menorca

Menorca va ser l'illa amb més participació en les preautonòmiques. Va votar el 70,9% del cens, el mateix percentatge que a les municipals, però menys que a les generals (74,1%). Aquí també va guanyar UCD, que va aconseguir el 42,7% dels vots –2,6 punts menys que a les generals– i 6 consellers. La distribució territorial de vot va ser bastant uniforme, amb els millors resultats a Sant Lluís (59,16%) i es Mercadal (56,56%) i el pitjor a es Castell (34,39%), feu d'esquerres.

Com a Mallorca, el PSM va experimentar un gran creixement. Els nacionalistes duplicaren el resultat de les generals fins a situar-se com a segona força amb un 17,73% i 2 consellers.

Les causes van ser similars: canvi d'escenari, suport d'entitats diverses, importància del factor personal dels candidats i llistes independents als ajuntaments. El Partit Socialista de Menorca va impulsar i participar en candidatures d'unitat progressista a tots els municipis excepte Maó i Ciutadella, on el PSOE no va voler,⁴³ i Ferreries, on el PSOE era l'únic partit progressista amb implantació. Aquestes agrupacions no van tenir tant d'èxit com a Mallorca –només aconseguiren la batllia d'es Castell– però van contribuir a fer que s'identifiqués el PSM com a referència de l'esquerra. Paral·lelament, cal tenir present que el Partit Socialista de Menorca representava l'única opció de vot no estatal a l'illa, malgrat que el centredreta menorquinista sigui minoritari. Per municipis, els millors resultats corresponen a es Castell (29,24%), Ciutadella (23,10%) i Maó (22,48%). En canvi, van ser baixos a Ferreries (8,31%), un municipi agrari i de tradició conservadora on el PSM no tenia implantació.

El PSOE fou tercer amb el 16,8% dels vots i 2 consellers. Va ser un resultat semblant al del PSM, però s'ha de tenir en compte que en un mes havia perdut quasi 3.000 votants. Les causes d'aquest retrocés van ser diverses. En primer lloc, no es pot desvincular del fenomen del vot útil, ja que a les generals una part de l'electorat progressista va donar suport al PSOE per ser la candidatura amb més possibilitats d'obtenir representació o, eventualment, governar. En canvi, el 3 d'abril aquest factor no hi era present i a moltes localitats la principal opció d'esquerres era el PSM. En segon lloc, cal recordar que el vot immigrant constituïa una important base social del PSOE i que a Menorca, amb un model econòmic on el turisme de masses tenia un pes inferior que a Mallorca i Eivissa, aquest grup era més minoritari. En tercer lloc, el mal resultat a Ciutadella (9,76%) pel trasllat a la votació insular dels resultats de les eleccions municipals, on la candidatura socialista va quedar en quart lloc amb un 9% dels sufragis.

⁴² Petra Ferrà Rotger – Jaume Ferrà Rotger, «Els anys de la Transició a Pollença: de 1973 a 1980», *La Transició a les Illes Balears. Simposi 25 Anys*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 1998, p. 292.

⁴³ Andreu Murillo Tudurí, «Primera anàlisi dels...», *op. cit.*, p. 3.

Per municipis, va aconseguir els millors resultats a Alaior (23,16%) i Maó (21,13%), localitats amb indústria i certa tradició socialista, però també a Ferreries (21,63%), on es va beneficiar de ser l'única organització d'esquerres implantada. En contraposició, el pitjor resultat es va donar a Sant Lluís (6,29%), un municipi en el qual el centredreta era majoritari.

El Partit Comunista va obtenir el 10,33% dels vots i un conseller. A diferència del que va passar a Mallorca, el comportament electoral i les bases socials del PCIB coincidien més amb el PSM que amb el PSOE. Els comunistes menorquins van duplicar el 5,74% obtingut a les generals gràcies al nou context electoral i la seva participació en les llistes progressistes independents. Així, van aconseguir majors quotes de suport a Ciutadella (16,83%) i es Castell (13,15%) mentre que els percentatges inferiors van correspondre a les localitats on era fort el centredreta o, en menor grau, el PSOE.

Coalició Democràtica va entrar al Consell de Menorca amb el 8,89% dels vots –només quatre dècimes menys que a les generals– i un escó. Les causes d'aquests resultats van ser, principalment, l'absència dels factors que van provocar el fracàs de CD a Mallorca. La participació va ser major, el partit no va donar una imatge d'instabilitat interna i va presentar llistes a la majoria d'ajuntaments. A més, cal tenir en compte que a Menorca UCD era majoritària però no hegemònica i que a les illes menors va afavorir l'autonomia insular com a alternativa a un país balear. En línia amb els resultats d'UCD, el suport per municipis va ser bastant homogeni amb les excepcions de Ferreries (23%), on va ser la segona força, i d'es Castell (3,53%).

Consell d'Eivissa-Formentera

A Eivissa i Formentera, la participació va ser del 59,1%, una dada baixa, tot i que superior a la de Mallorca i no molt diferent del percentatge de les generals (63,5%). S'ha de tenir en compte que a les Pitiüses l'abstenció ha estat històricament alta a causa del poblament dispers i de la tendència de la

població immigrant a votar només a les eleccions generals.⁴⁴ Aquest context va resultar perjudicial per a l'esquerra i beneficiós per a la dreta.

En aquest sentit, la llista més votada va ser la dels Independents, que va aconseguir el 43,77% dels sufragis i 6 consellers. Va ser la primera força a tots els municipis d'Eivissa, però no així a Formentera, on va guanyar el PSOE. La victòria d'ICIF va ser inesperada, perquè es preveia que al Consell també guanyés UCD, però al mateix temps no va sorprendre excessivament per la influència de Matutes. Les causes d'aquest triomf van ser les mateixes que havien permès a AP guanyar les eleccions al Senat amb els millors resultats de tot l'Estat. En paral·lel, si bé aquí les municipals també van captar tota l'atenció, en alguns municipis es va donar un vot dual entre Ajuntament i Consell. Els casos més evidents van ser els d'Eivissa Vila, Sant Antoni de Portmany i Sant Joan de Labritja, on les municipals les va guanyar UCD i les insulars ICIF. Els Independents van sobresortir a Santa Eulària (56,20%) i Sant Joan (55,81%), mentre que van obtenir nivells de suport més exigus, encara que mai per sota del 30%, allà on l'esquerra o el centre eren més forts.

Els resultats d'UCD a les Pitiüses van ser pobres en comparació amb les altres illes i els obtinguts per al Congrés (43%), més en línia amb Mallorca i Menorca. Al Consell d'Eivissa-Formentera van obtenir un 25,62% i 4 consellers. Tot el vot que van perdre va anar als Independents, que va créixer en proporció similar al que va retrocedir UCD. En aquest sentit, a les Balears i a les Pitiüses en particular, el centredreta estava representat per UCD i CD, però especialment a l'esfera local no hi havia una barrera prou definida entre els candidats d'ambdues formacions, fins al punt que des de l'esquerra es va dir que només els diferenciava la *u*.⁴⁵ Això també explicaria per què es votava indistintament un o altre. En tot cas, la distribució territorial del vot dona algunes pistes, ja que als

⁴⁴ Joan Cerdà Subirats, «La Transició a...», *op. cit.*, p. 115.

⁴⁵ Isidor Marí Mayans, «Eivissa i Formentera: Resultats electorals i perspectives», *Mallorca Socialista* 12 (abril de 1979), p. 3.

municipis eivissencs, més població suposava menys suport a UCD. Així, va obtenir millors resultats a Sant Joan (38,98%), Sant Josep (37,53%) i Sant Antoni (33,15%) que a Santa Eulària (20,27%) i Eivissa (19,04%). A Formentera, va quedar en tercer lloc amb el 18,24% dels sufragis, el pitjor resultat d'UCD de tot l'arxipèlag.

El PSOE va obtenir un 17,96% –6 punts menys que a les generals– i 2 consellers. La dinàmica dels socialistes eivissencs va ser similar a la vista a Mallorca, ja que els millors resultats els va aconseguir a Vila (25,79%) i als nuclis turístics de Santa Eulària i Sant Antoni. En canvi, a les zones rurals els resultats van ser marginals, en gran part a causa de la seva absència a les eleccions municipals. Pel que fa a Formentera, es va situar com a primera força amb el 39,79% dels vots, una victòria que respon a tres causes: la tradició del moviment

obrer a l'illa, ser l'única força progressista amb implantació i la divisió del vot de centredreta.

Ni comunistes ni liberals van aconseguir representació. El PCIB va obtenir el 6,1% i va quedar fora per 36 vots. La distribució del vot va ser similar a la del PSOE, amb els millors resultats a Eivissa (8,13%) i Sant Antoni (6,75%), però amb un suport residual a Formentera (2,34%), on no tenia implantació. El Partit Liberal, que volia representar una alternativa centrista a UCD i els Independents, va arrebregar el 5,26% dels vots,⁴⁶ un bon resultat tenint en compte que partia del 0,9% obtingut en les eleccions al Senat, però insuficient. A Eivissa, els nivells més alts de suport van correspondre a aquells municipis on havia presentat candidatura municipal: Sant Antoni (10,04%), Eivissa (7,37%) i Santa Eulària (6,4%). A Formentera va obtenir un 6,6%.

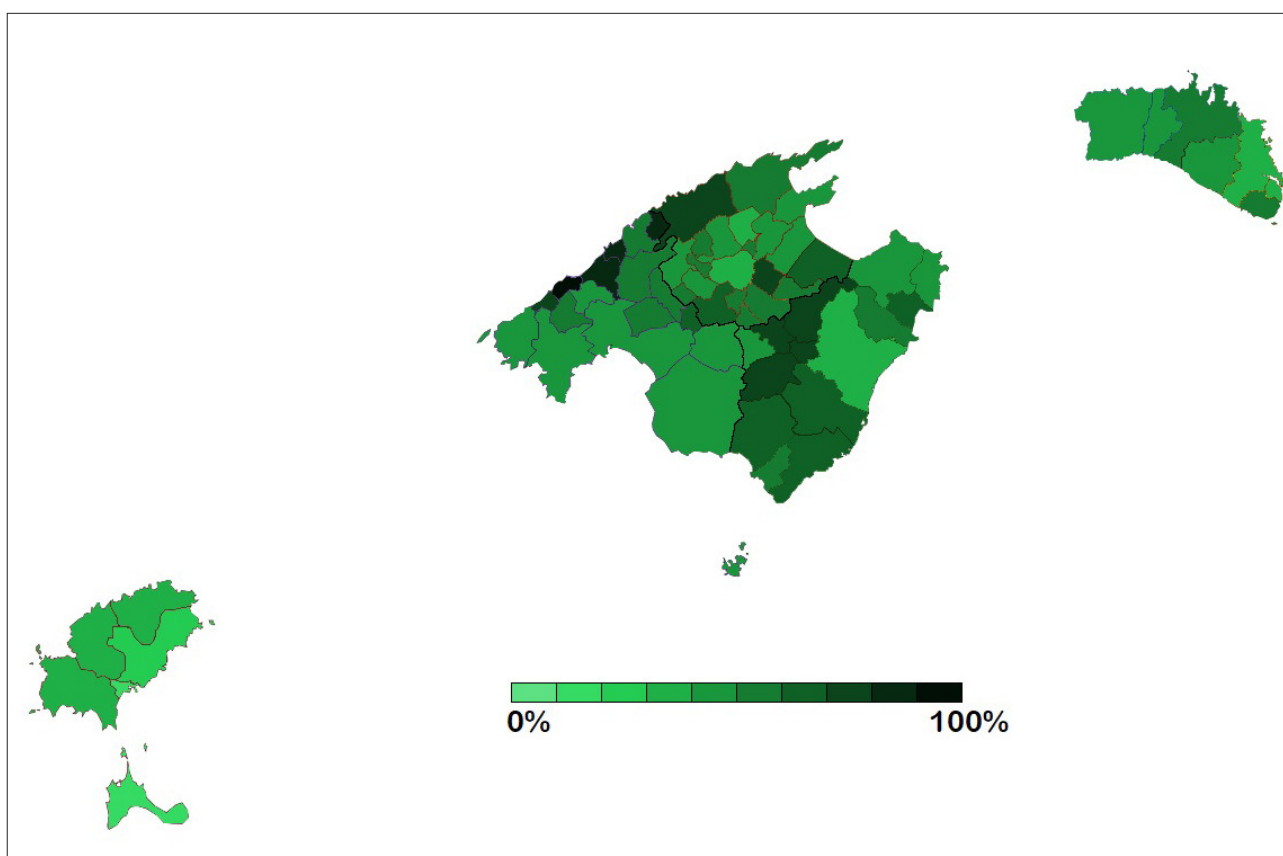

Figura 1. Vot a UCD per municipis en les eleccions als consells insulars de 1979
(Font: elaboració pròpia)

⁴⁶ *Diario de Mallorca* (5 d'abril de 1979), p. 5.

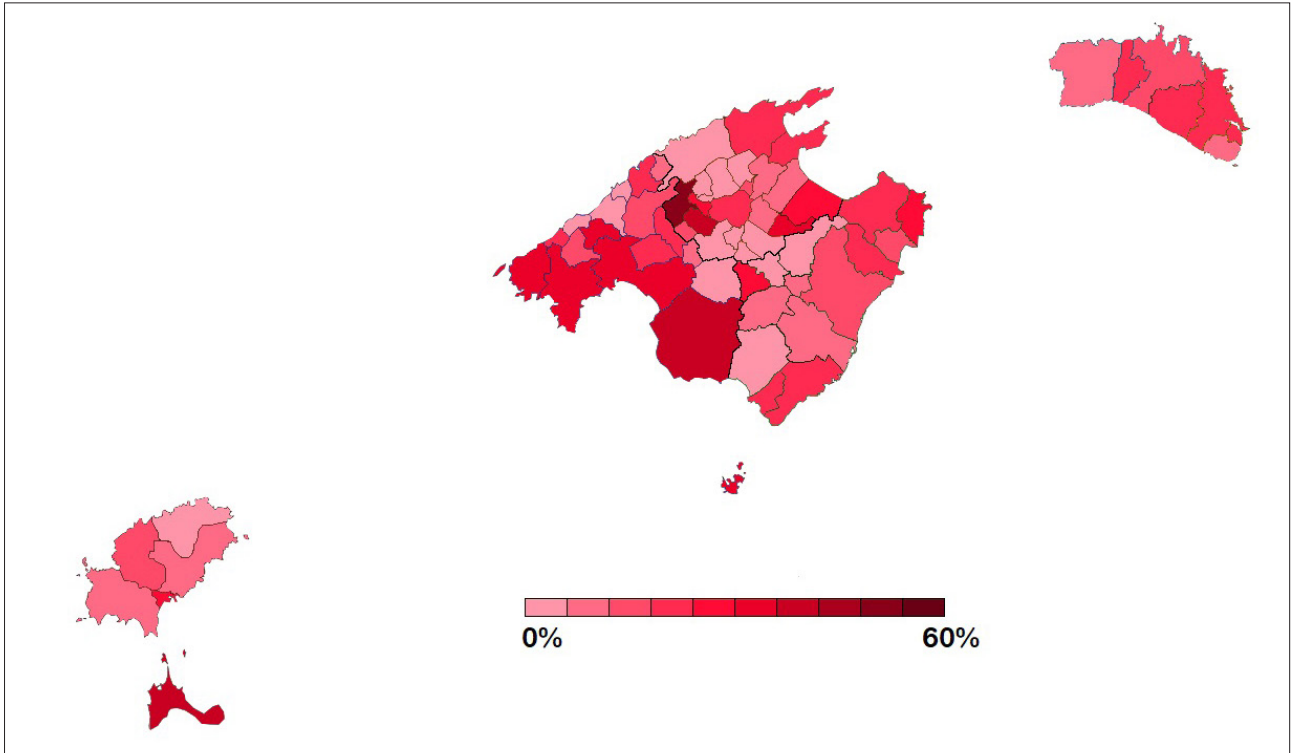

Figura 2. Vot al PSOE per municipis en les eleccions als consells insulars de 1979
(Font: elaboració pròpia)

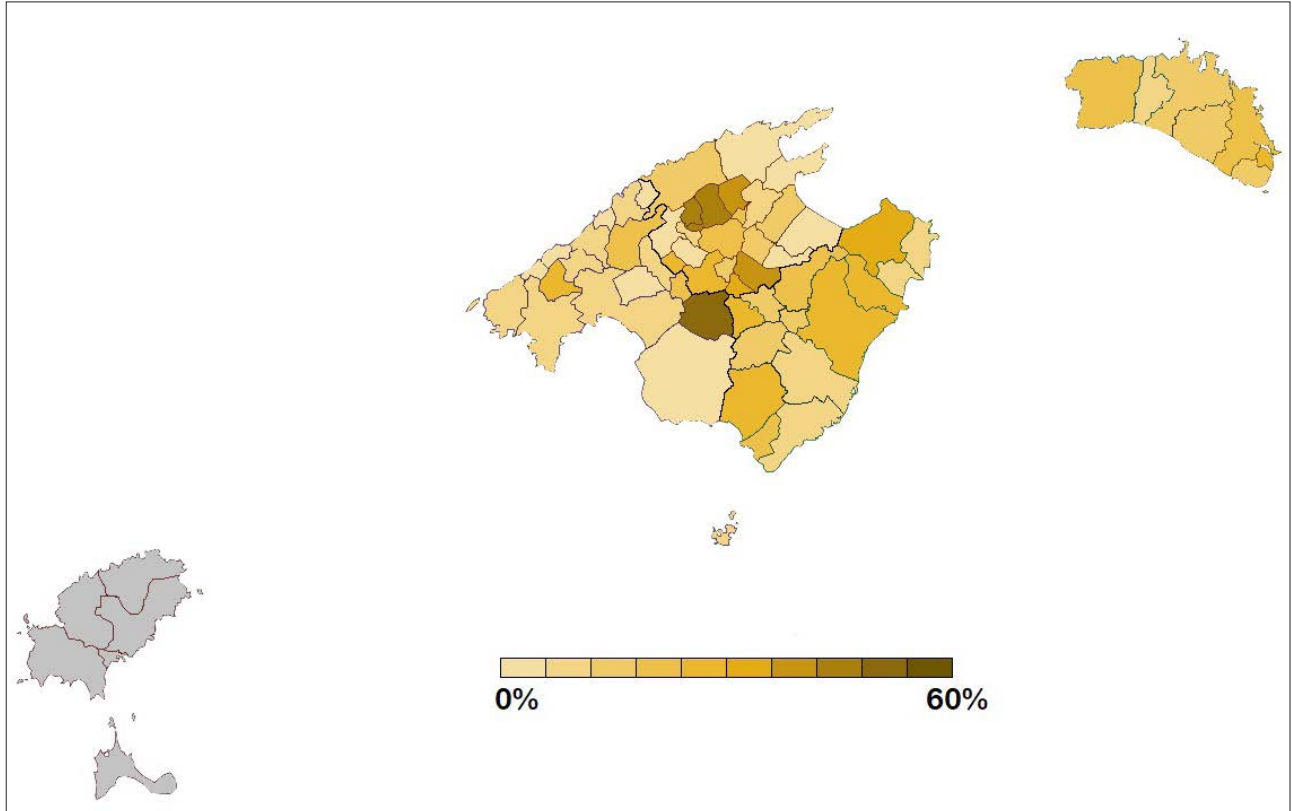

Figura 3. Vot al PSM per municipis en les eleccions als consells insulars de 1979
(Font: elaboració pròpia)

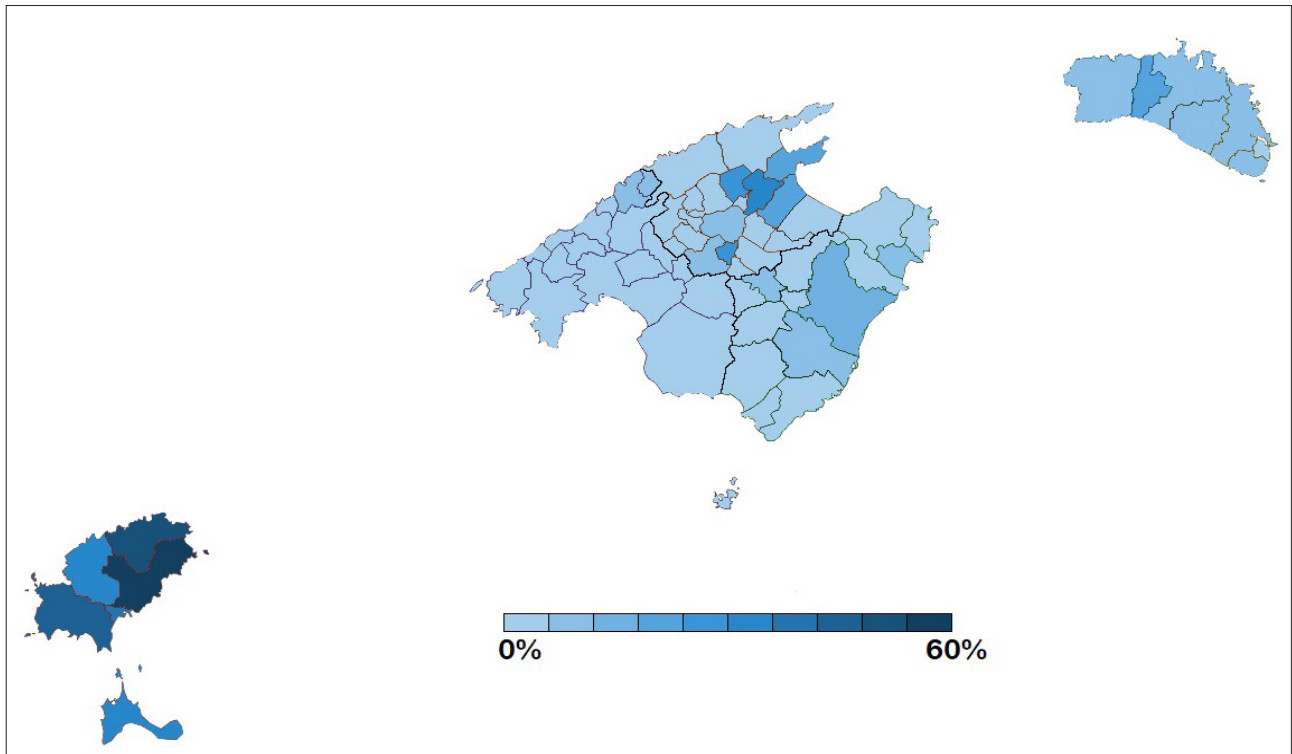

Figura 4. Vot a CD i a ICIF per municipis en les eleccions als consells insulars de 1979
(Font: elaboració pròpia)

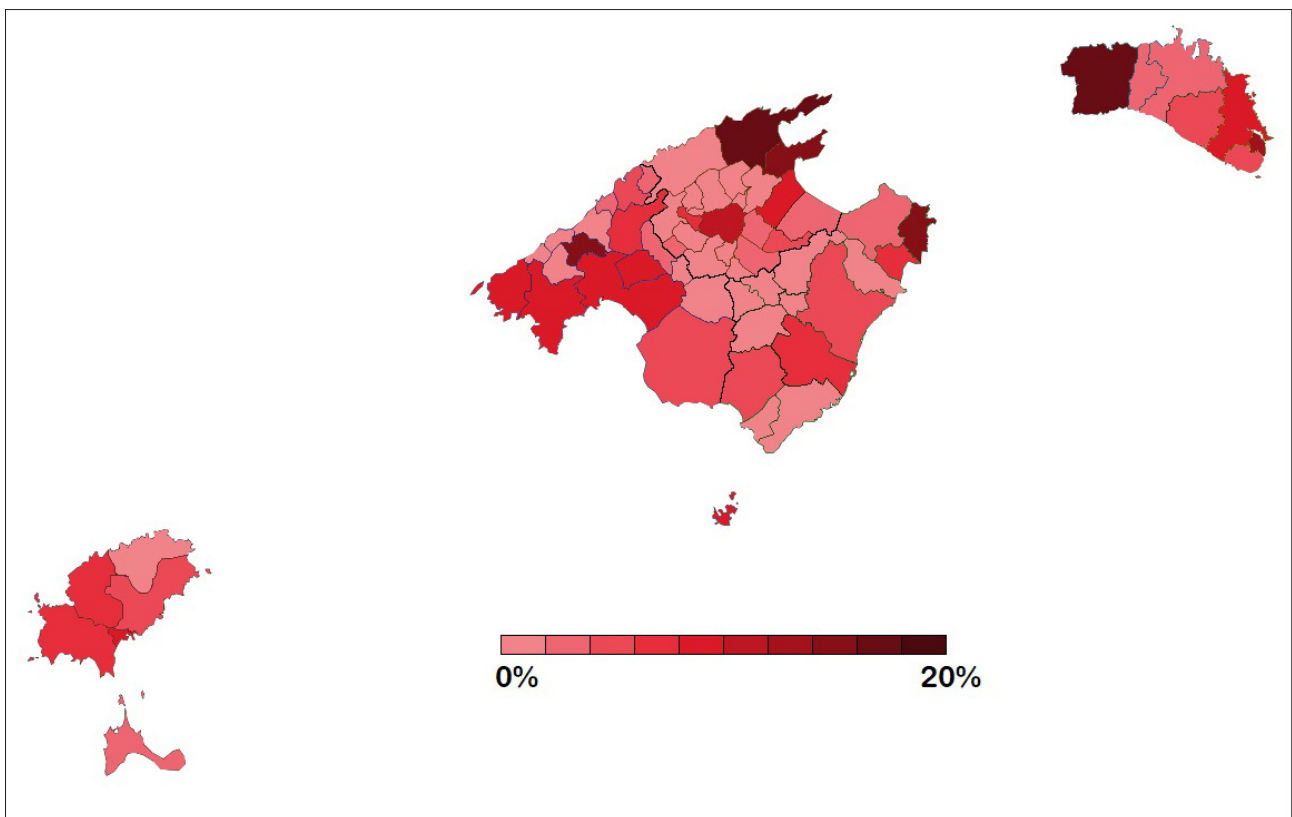

Figura 5. Vot al PCIB per municipis en les eleccions als consells insulars de 1979
(Font: elaboració pròpia)

Conclusions

Les eleccions preautonòmiques de 1979 a les Illes Balears estigueren marcades per importants variacions dels resultats respecte a les eleccions generals celebrades un mes abans i pel desinterès general de la població. Amb relació a aquesta qüestió, l'electorat presentava un baix grau de politització i una alta passivitat pel procés autonòmic, actituds que s'han explicat per l'efecte de quaranta anys de dictadura. A part d'això, cal tenir present que els moviments per l'autogovern o el reconeixement dels fets diferencials de les Balears han estat històricament rellevants però no majoritaris i que el consens autonòmic de la Transició no tenia causes intrínseques, sinó que va respondre a un procés de generalització de l'autonomia al conjunt d'Espanya. En aquest sentit, els partits majoritaris es mostraven favorables a l'autonomia balear, però no van incidir en la necessitat ni els avantatges de l'autogovern perquè com que no era una demanda majoritària tampoc tenien grans incentius electorals per fer-ho.

Un element bàsic d'aquestes eleccions va ser la subordinació a les eleccions municipals. La coincidència amb la renovació dels ajuntaments va fer que gran part del vot insular fos emès en clau local. Així, hi ha dos aspectes que van resultar de gran importància en els resultats obtinguts per cada partit: la implantació territorial i el factor personal. Les formacions amb més presència van sortir beneficiades, ja fos a través d'agrupacions locals o per mitjà d'organitzacions com associacions o sindicats. A més, a les poblacions petites i mitjanes els votants tendeixen a votar persones i no sigles, així que els resultats de moltes llistes municipals, el suport a les quals va respondre a la valoració personal dels integrants o qüestions d'àmbit local, van ajudar que els votants també donessin suport al seu referent insular, tant a l'esquerra com a la dreta. El vot dual a Eivissa entre UCD i els Independents va marcar l'excepció.

Les condicions geogràfiques, socials i econòmiques de cada territori van determinar el vot. Aquesta afirmació és aplicable a qualsevol elecció, però ajuda a comprendre els resultats així com a clarificar aquells casos en què s'ha parlat de transversalitat.

Així, el vot a Unió de Centre Democràtic va respondre a la situació de partit hegemònic de la Transició a les Illes, però es podria definir com un «vot per defecte». Tenia una base conservadora, especialment a les zones rurals, però es va convertir en l'opció d'aquells sectors de la població més despolititzats que, sense considerar-se de centredreta, no s'identificaven ni amb l'esquerra ni amb el nacionalisme.

En contraposició, el vot al PSOE va tenir un marcat caràcter de classe, ja que procedia d'immigrants peninsulars que treballaven en el turisme així com de zones industrials, especialment si havien comptat amb una implantació socialista activa en el passat. Aquest fet indica que, malgrat el franquisme, l'esperit i la consciència dels obrers no havien desaparegut completament. El suport al PCIB va ser similar, tot i que en menys proporció. A més, si bé no era tan fort als vells nuclis industrials, es va beneficiar del canvi d'arena electoral i de l'acció de moviments socials i veïnals relacionats amb el Partit Comunista.

L'avanç dels PSM és un element a destacar. Va tractar-se d'un vot transversal, però cal matisar que aquesta transversalitat queda delimitada als espais nacionalista i progressista. Per una banda, van concentrar l'electorat partidari de l'autogovern, la cultura i la llengua pròpies i el fet diferencial illenc. Fou un procés per al qual va resultar de gran importància el suport d'UPM i l'absència d'un partit regionalista de centredreta. En el cas de l'esquerra, era més complicat per la competència de socialistes i comunistes, però la concentració del suport a aquests partits en zones clarament definides va permetre al PSM liderar l'esquerra a gran part de Mallorca i Menorca.

Eivissa i Formentera eren un altre món, ja que a les Pitiüses UCD i ICIF van intercanviar els rols assignats a cada partit a Mallorca. Els Independents comptaven amb el suport empresarial, econòmic, mediàtic i institucional i que va concentrar el vot passiu, almenys per al Consell Insular. A més, l'element personal també va tenir un gran pes, però no només per la influència de Matutes, també per la valoració individual dels aspirants insulars i locals.

En definitiva, els resultats de les eleccions insulars o preautonòmiques van ser un exemple de vot dual. Va augmentar l'abstenció, es va produir un retrocés del bipartidisme i van millorar els resultats tant les opcions autòctones com l'esquerra alternativa, fenomen que es repetirà en eleccions

successives. No obstant això, no es pot fer una lectura adequada sense tenir present el desenvolupament i els resultats de les eleccions municipals, ja que el panorama polític local va esdevenir, i esdevé, enormement determinant en els resultats insulars.